

ACADEMIA ROMÂNĂ - FILIALA CLUJ
BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE
ZILELE ACADEMICE CLUJENE

CONFERINȚA ONLINE

*Cuvânt și imagine în producția de carte
din spațiul european
(secolele XV-XX)*

Cluj-Napoca
28-29 octombrie 2021

Joi, 28 octombrie 2021
Ora 09:00 Deschiderea oficială

Cuvânt de deschidere:
Prof. Univ. Dr. Habil. Sorin-Ion Crișan
Directorul Bibliotecii Academiei Române - Filiala Cluj

SECȚIUNEA I
Moderator: Alexandru Daniel Piticari
Ora 9:10-10:50 & 11:10-12:50

✿9:10-9:25

Vasile Oltean – Muzeul Prima Școală Românească, Brașov
500 ani – Brașovul la vremea scrisorii lui Neacșu
500 ani – Neagoe Basarab și Brașovul

✿9:30-9:45

Daniel I. Iancu – Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
Repere vizuale despre județul Hunedoara de-a lungul secolelor
XVI-XX

✿9:50-10:05

**Marcela Ciortea – Universitatea „1 Decembrie 1918”,
Facultatea de Istorie și Filologie, Alba-Iulia**
„Orbis pictus” – ediții din secolele XVII-XIX

✿10:10-10:25

**Doina Hendre-Biro – Senior, Biblioteca Batthyaneum,
Biblioteca Națională a României, Alba-Iulia**
Episcopul Transilvaniei Ignác Batthyány, redactor al primei
ediții a operei Sfântului Gerard de Cenade, pe baza unui

manuscris de secol XI, adnotat și comentat. Despre cartea tipărită la Alba Carolina, în 1790

✿ 10:30-10:45

Constantin Ittu – Universitatea „Lucian Blaga”, Facultatea de Litere și Arte, Sibiu

Tricentinar Brukenthal: Boethius, „De Consolatione philosophiae” în colecțiile de incunabule și de carte străină rară din secolul al XVI-lea ale bibliotecii baroniale

Ora 10:50-11:10 pauză

✿ 11:10-11:25

Mihai-Alin Gherman – Universitatea „1 Decembrie 1918”, Facultatea de Istorie și Filologie, Alba Iulia

Sursa engleză a „Cărării pre scurt” (1685) a lui Ioan Zoba din Vinț

✿ 11:30-11:45

Ovidiu Pecican – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Studii Europene, Cluj-Napoca

Metafora literară cantemiriană. Câteva exemple

✿ 11:50-12:05

Nicoleta Sandor-Botezatu – Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, Cluj-Napoca

Edițiile princeps din colecțiile Bibliotecii Academiei Române – filiala Cluj-Napoca. Volume de debut

✿ 12:10-12:25

**Arhim. Policarp Chițulescu – Biblioteca Sfântului Sinod,
Patriarhia Română, București**

*„Peregrinatio ad loca sancta”. Câteva ghiduri de călătorie
pentru pelerinii creștini și importanța lor*

✿ 12:30-12:45

**Laura Lazăr-Zăvăleanu – Universitatea „Babeș-Bolyai”,
Facultatea de Litere, Cluj-Napoca**

*Continuitate și transmitere: sensurile predaniei în literatura și
iconografia perioadei vechi românești*

SECȚIUNEA a II-a
Moderator: Mircea Gheorghe Abrudan
Ora 14:00-15:40 & 16:00-17:40

✿ 14:00-14:15

Ioana Feodorov – Institutul de Studii Sud-Est Europene, Academia Română, București

Un „Acatist” arab necunoscut cu posibilă origine românească: mistere și indicii

✿ 14:20-14:35

Georgeta Deju – Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
Reconstituirea unei biblioteci nobiliare hunedorene: familia Kenderesi din Sălașu de Sus (jud. Hunedoara)

✿ 14:40-14:55

Florea Oprea – Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din București, București
Formatul cărții vechi: simbolism, maltratare, recalcularea formatului inițial

✿ 15:00-15:15

Valentin Trifescu – Muzeul Național Brukenthal, Sibiu / Universitatea Sapiientia, Miercurea Ciuc
Transilvanismul istoriografic. Károly Kós: istoric și ilustrator

✿ 15:20-15:35

Mircea-Gheorghe Abrudan – Institutul de Istorie „George Barițiu”, Academia Română, Filiala Cluj, Cluj-Napoca
„Liturghierul” mitropolitului Andrei Șaguna din 1856, cuvânt și imagine în rugăciunea Bisericii Ortodoxe din Transilvania

Ora 15:40-16:00 pauză

✿ 16:00-16:15

**Cora Saurer-Chioreanu – Universitatea „Babeş-Bolyai”,
Facultatea de Istorie și Filosofie, Cluj-Napoca / International
School of Berne, Switzerland**

*Raportul George Costa-Foru: „Studii asupra Instrucțiunii
publice în unele din Statele cele mai înaintate ale Europei”,
București, Tipografia Colegiului Național Sf. Sava, 1860*

✿ 16:20-16:35

**Arcadie M. Bodale – Arhivele Naționale ale României,
Direcția Județeană Iași, Iași**

*Biblioteca Mitropoliei Moldovei la depunerea mitropolitului
Sofronie Miclescu*

✿ 16:40-16:55

**Silviu-Constantin Nedelcu – Biblioteca Academiei Române,
București**

*Ilustrația revistei teologice „Glasul Bisericii” între anii 1942-
1948*

✿ 17:00-17:15

**Maria Crăciun – Universitatea „Babeş-Bolyai”, Facultatea de
Istorie și Filosofie, Cluj-Napoca**

Text și imagine în literatura pentru copiii din România Socialistă

✿ 17.20-17.35

Colta Rodica Elena – Centrul Cultural Județean Arad

*Erudiție și plăcerea lecturii la cititorii arădeni de la începutul
secolului al XIX-lea*

Vineri, 29 octombrie 2021

SECȚIUNEA a III-a
Moderator: Florin Bogdan
Ora 9:00-10:20 & 10:40-12:00

☼ 9:00-9:15

**Ioan-Andrei Crișan – Universitatea „Babeș-Bolyai”,
Facultatea de Litere, Cluj-Napoca**

*O contextualizare a textelor legislative din Anglia anglo-saxonă
târzie*

☼ 9:20-9:35

**Adrian Papahagi – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea
de Litere, Cluj-Napoca**

*Descrierea fragmentelor de manuscrise medievale: metode și
probleme*

☼ 9:40-9:55

**Ana Catană-Spenchiu – Universitatea „Alexandru Ioan
Cuza”, Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Iași**

*Despre notele marginale din manuscrisul de lucru (ms.70 B.A.R.
CJ.) al „Bibliei de la Blaj” (1795)*

☼ 10:00-10:15

**Ana-Maria Răducan – Institutul de Studii Avansate pentru
Cultura și Civilizația Levantului, București**

*Receptarea Sfântului Simeon Noul Teolog în spațiul românesc în
prima jumătate a secolului al XIX-lea*

Ora 10:20-10:40 pauză

✿ 10:40-10:55

Liana Flutur – Muzeul Național al Banatului, Timișoara

Colecția de carte veche de secolul XVI din biblioteca Muzeului Național al Banatului

✿ 11:00-11:15

Florin Bogdan – Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia

Tipărituri transilvănene în colecțiile Bibliotecii Metropolitane București (sec. XVI-XVIII)

✿ 11:20-11:35

Bogdan Andriescu – Biblioteca Județeană ASTRA, Sibiu

Carte românească veche în localitatea Axente Sever (jud. Sibiu)

✿ 11:40-11:55

Anda-Lucia Spânu – Institutul de Cercetări Socio-Umane, Academia Română, Sibiu

Variante și ediții, cu și fără imagini, ale unei cărți de la sfârșitul secolului al XVII-lea

SECȚIUNEA a IV-a

Moderator: Anca Elisabeta Tatay

Ora 13:00-14:20 & 14:40-16:00

✿ 13:00-13:15

Igor Cereteu – Institutul de Istorie, Ministerul Educației și Cercetării, Chișinău, Republica Moldova

Tiparul și cartea românească veche în sistemul de valori europene

✿ 13:20-13:35

Alexandru Ștefan – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Centrul de Diplomatică și Paleografie Documentară Medievală „TRANSCRIPT”, Cluj-Napoca

Clujul între cuvânt și imagine. Contribuții privitoare la descrierea și gravura orașului din lucrarea „Civitates Orbis Terrarum” (1572-1617)

✿ 13:40-13:55

Alexandru-Daniel Piticari – Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, Cluj-Napoca

Considerații istorico-heraldice privind stema și stihurile la stema țării regăsite pe „Cartea de învățătură” („Cazania lui Varlaam”), Iași, 1643

✿ 14:00-14:15

Filip Dumitrița – Museikon, Muzeul Național al Unirii, Alba-Iulia

„Triodul” – sursă de inspirație pentru zugravii maramureșeni (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea)

Ora 14:20-14:40 pauză

✿ 14:40-14:55

Olimpia Mitric – Universitatea „Ștefan cel Mare”, Facultatea de Istorie și Geografie, Suceava

„Istoria Romană” de C. Fr. Millot într-o ediție de lux poloneză (Cracovia, 1815)

✿ 15:00-15:15

Andreea Panait – Muzeul Național al Agriculturii, Slobozia

Istoria unor hărți

✿ 15:20-15:35

Cornel Tatai-Baltă – Universitatea „1 Decembrie 1918”, Facultatea de Istorie și Filologie, Alba Iulia

Ilustrațiile „Ceaslovului” de la Dubăsari din 1794

✿ 15:40-15:55

Anca Elisabeta Tatay – Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, Cluj-Napoca

Domni români litografați de Constantin Lecca pentru „Biblioteca românească” (Buda, 1829-1830): adevăr sau ficțiune?

Ora 16: Concluzii

Organizatori: Anca Elisabeta Tatay & Alexandru Daniel Piticari

Fiecărei comunicări i se alocă 15 minute, fiind urmată de 5 minute de discuții.

REZUMATELE COMUNICĂRILOR

- **Mircea-Gheorghe ABRUDAN**, „*Liturghierul*” mitropolitului Andrei Șaguna din 1856, cuvânt și imagine în rugăciunea Bisericii Ortodoxe din Transilvania

E-mail: mirceapadre@yahoo.com

În prima jumătate a pastorației sale în Transilvania, mitropolitul Andrei Șaguna și-a dedicat o bună parte a timpului și energiei diortosirii și retipăririi tuturor cărților de cult din uzul liturgic al Bisericii Ortodoxe. În ciuda atenției de care s-a bucurat de-a lungul vremii din partea istoricilor și a teologilor, această dimensiune a activității și operei marelui ierarh este încă puțin sau chiar deloc cercetată. Una dintre cărțile liturgice publicate de Andrei Șaguna la tipografia diecezană din Sibiu în anul 1856 este *Liturghierul* sau „Dumnezeeștile Liturghii ale sfinților Ierarhi Ioann Gură de Aur, Vasilie cel Mare, și Grigorie Dialogu”. Spre deosebire de alte cărți dedicate uzului liturgic al clerului, precum „Molitfelnicul”, „Liturghierul” a cunoscut o singură ediție și rămâne până astăzi nediscutată în literatura de specialitate, în ciuda conținutului ei și a reprezentărilor unice ale Sf. Ioan Gură de Aur, Vasile și Grigorie, pe care le cuprinde.

- **Bogdan ANDRIESCU**, *Carte românească veche în localitatea Axente Sever (jud. Sibiu)*

E-mail: bogdanastra@yahoo.com

Lucrarea prezintă cărți românești vechi care au aparținut parohiilor ortodoxă și greco-catolică din localitate. Au fost culese informații din cercetarea fondurilor arhivistice deținute de Biblioteca Județeană ASTRA Sibiu, Direcția Județeană pentru Cultură Sibiu și Mitropolia Ardealului. Dintre acestea fost descrise nouă titluri (zece exemplare), care s-au aflat în colecția parohiei greco-catolice.

- **Arcadie M. BODALE**, *Biblioteca Mitropoliei Moldovei la depunerea mitropolitului Sofronie Miclescu*

E-mail: abodale@yahoo.com

Opunându-se secularizării averii Bisericii, mitropolitul Sofronie Miclescu a fost suspendat din fruntea Mitropoliei Moldovei și Sucevei din scaun la 7 noiembrie 1860 de către Alexandru Ioan Cuza.

Imediat după această înlăturare, guvernul Principatelor Unite a început inventarierea tuturor bunurilor celei mai înalte instituții bisericești din Moldova. Astfel, au fost inventariate nu numai acareturile, mobilierul și uneltele Mitropoliei Moldovei și Sucevei, ci și patrimoniul cultural al acestei instituții, alcătuit din obiectele și odoare bisericești, cărți și documente vechi, precum și din portretele ierarhilor și domnilor țării.

Așadar, această inventariere dovedește că Mitropolia Moldovei deținea o mare bibliotecă, care era formată din câteva sute de volume, scrise în română, greacă, rusă, germană, latină și franceză, care se păstrau în mai multe încăperi din palatul mitropolitan, alături de vechea arhivă a instituției. Multe dintre aceste volume s-au pierdut în decursul secularizării și în vremea celor două războaie mondiale, așa încât inventarul care se păstrează la Arhivele Naționale din Iași este singura dovadă care mai oglindește astăzi bogăția patrimoniului cultural care se găsea la Mitropoliei Moldovei și Sucevei în 1860.

- **Florin BOGDAN**, *Tipărituri transilvănene în colecțiile Bibliotecii Metropolitane București (sec. XVI-XVIII)*

E-mail: bogdan.florin_reghin@yahoo.com

În colecțiile Bibliotecii Metropolitane București, în special în depozitul de patrimoniu „Nicolaus Olahus” din cadrul Centrului Cultural „Octavian Goga” se regăsesc câteva sute de cărți vechi românești și străine. Printre exemplarele de carte veche se

regăsesc și 11 volume de carte așa-zisă transilvăneană – transylvanica –, lucrări tipărite în Transilvania sau în afara acesteia, dar cu autori transilvăneni și/sau despre Transilvania. Cele 11 volume identificate în colecția avută în vedere sunt tipărite în intervalul 1546-1793 în patru centre tipografice: Zürich, Amsterdam, Veneția și Sibiu. Din lista lucrărilor nu lipsesc Johannes Honterus, *Rudimenta cosmographica* (Zürich, 1546) sau Wolfgang Bethlen, *Historia de rebus Transsylvanicis*, vol. I-VI (Sibiu, 1782-1793). Chiar dacă numărul volumelor de carte transilvăneană este redus față de cel al tipăriturilor străine și al celor românești, interesul pentru acestea este justificat prin ineditul colecției, exemplarele aflate la Biblioteca Metropolitană nefiind cunoscute bibliografiei de specialitate.

- **Ana CATANĂ-SPENCHIU**, *Despre notele marginale din manuscrisul de lucru (ms.70 B.A.R. C.J.) al Bibliei de la Blaj (1795)*

E-mail: anaspenchiu@gmail.com

Biblioteca Academiei Române, Filiala din Cluj Napoca, păstrează varianta de lucru a traducerii *Bibliei* de la Blaj, dar și manuscrisul corectat și adăugit care a fost pregătit pentru tipar. Materialul tradus este cuprins în opt volume de dimensiuni relativ mari, având următoarele coordonate: ms.rom.70, ms.rom.71, ms.rom.64, ms.rom.92, ms.rom.111, ms.rom.115, ms.rom.63, ms.rom.112. Primele patru volume menționate au un pronunțat caracter de lucru și reflectă munca de laborator a traducătorului. Samuil Micu a copiat și a pregătit pentru tipar o a doua variantă din care s-au păstrat patru manuscrise, patru volume aflate tot în custodia BAR Cluj Napoca. Sub aspect traductologic, manuscrisele de lucru (70, 71, 64 și 92) prezintă cel mai mare interes.

Toate corecturile, semnele și tăieturile oferă informații prețioase despre procesul dificil de traducere și despre modul în care Samuil Micu s-a raportat în special la vechea traducere biblică românească de la 1688.

În lucrarea de față vom încerca pe baza materialului din cartea *Ieșirea din Biblia de la Blaj* (varianta tipărită), din manuscrisele de lucru și din cele copiate pentru tipar, să prezentăm câteva strategii de lucru ale traducerii lui Samuil Micu.

- **Igor CERETEU**, *Tiparul și cartea românească veche în sistemul de valori europene*

E-mail: igor.cereteu@gmail.com

Tiparul și cartea românească veche au intrat în sistemul de valori europene la începutul secolului al XVI-lea. Românii au introdus tiparul cu literă chirilică destul de repede în comparație cu alte state europene. Teascul pentru tipar apare mai întâi în Țara Românească în 1508, când ieromonahul Macarie tipărește câteva cărți religioase în limba slavonă la Târgoviște, destinate românilor creștini ortodocși și popoarelor slave din Europa. Tipărițiile în limba română se vor impune în circuitul cultural din deceniul cinci al secolului al XVI-lea. Tipografiile din Transilvania au tipărit la început cărți în limbile latină și germană, iar în 1544 apare la Sibiu un *Catehism românesc*, care avea menirea de a promova ideile luterane printre români. Sibiul și Brașovul devin principalele centre de răspândire a luteranismului din Transilvania. În tipografia de la Brașov, înființată în 1535 de Johannes Honterus au fost tipărite în 1535-1557 peste 50 de lucrări în limbile latină, greacă și germană, răspândite în țările Europei. Cu venirea diaconului Coresi la Brașov în a doua jumătate a secolului al XVI-lea a început tipărirea cărților cu litere chirilice în limbile slavonă, română și bilingve, destinate creștinilor ortodocși. Activitatea tipografică românească cunoaște o perioadă de stagnare care a durat din ultimul deceniu al secolului al XVI-lea până în

deceniul patru al secolului al XVII-lea. A reînceput în timpul lui Matei Basarab în Țara Românească (1632-1654) și a lui Vasile Lupu (1634-1653) în Moldova. În Moldova tiparul a fost introdus în 1642, iar spre deosebire de Țara Românească și Transilvania, aici se tipăreau preponderent cărți în limba română, însă pe parcurs s-au tipărit și multe cărți în limba greacă destinate ortodocșilor din Imperiul otoman. După 1812 partea de răsărit a Moldovei a fost anexată de Rusia țarstă. În 1814 în Chișinău, capitala acestei provincii, a fost înființată o tipografie, care asigura cu literatură bisericile din eparhie, însă unele dintre ele au fost identificate în țări din Europa Centrală și de Vest, sau în centre de cultură din Ucraina și Rusia. Astfel, cărțile tipărite în țările române, în mare parte de factură religioasă în limbile română, slavonă, latină, germană și greacă au fost utilizate de creștinii din diferite țări ale Europei, atât din vest, cât și din est.

- **Arhim. Policarp CHITULESCU**, „*Peregrinatio ad loca sancta*”. *Câteva ghiduri de călătorie pentru pelerinii creștini și importanța lor*

E-mail: perepolycarpe@yahoo.com

Locurile în care și-au desfășurat viața și activitatea persoanele sfinte și monumentele legate de anumite evenimente din istoria mântuirii oamenilor au exercitat o deosebită atracție pentru credincioșii de pretutindeni. Pentru creștini, cel mai important loc de pelerinaj a devenit orașul Ierusalim în care a pățimit și a înviat din morți Mântuitorul Iisus Hristos. Alături de orașul sfânt, s-au adăugat multe alte locuri ale evlaviei. Ghidurile de călătorie (*proskinitaria*) pentru pelerini au apărut mult mai târziu decât jurnalele de călătorie și ele s-au înmulțit în paralel, constant, până în perioada modernă. Vom prezenta câteva astfel de ghiduri, inclusiv unele apărute cu finanțarea unor domnitori români, cu scopul de a înțelege cum era prezentată informația

despre Locurile Sfinte și impactul avut de aceste *proskinitaria* în rândul pelerinilor.

- **Marcela CIORTEA**, „*Orbis pictus*” – ediții din secolele XVII- XIX

E-mail: marcela.ciortea@uab.ro

Orbis pictus este un manual; iar în această calitate a deținut locul principal în școlile din Europa (și nu numai) vreme de peste două secole. Sigur că, aflat în uz atât de mult timp, a fost nevoie de reeditarea lui masivă, pentru a putea fi distribuit în atât de multe școli. Or, de la redactarea lui, foarte multe lucruri s-au schimbat, în timp, mai ales că ne aflăm într-o perioadă de real avânt științific, economic, meșteșugăresc, tehnic. Prin urmare, succesivele ediții, nenumărate și, astfel, imposibil de păstrat sub controlul autorului, al discipolilor săi ori al diverșilor editori mai mult sau mai puțin instruiți, au apărut cu destule diferențe între ele, fie la nivelul textului, fie în executarea ilustrațiilor, fie chiar s-au creat alte volume pe marginea lucrării lui Comenius, ba chiar s-au ivit biografii fanteziste ori interpretări exaltate cu privire la un aspect ori altul legat de acest volum.

Lucrarea de față propune un studiu comparativ a câteva ediții apărute pe parcursul secolelor XVII – XIX: Londra (1659), Brașov (1675), Nürnberg (1678), Londra (1777), Viena (1781), Viena (1802), New York (1810), Hradek Králové (1833).

- **Rodica Elena COLTA**, *Erudiție și plăcerea lecturii la cititorii arădeni de la începutul secolului al XIX-lea*

E-mail: rodica.colta@gmail.com

Interesul pentru cartea laică în județul Arad s-a manifestat din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când doi librari din Budapesta au început să vândă cărți la târgurile din oraș și când au luat naștere cele două biblioteci ale franciscanilor conventuali

de la Arad și Maria-Radna. Pe lângă această nevoie de a cumpăra, de a deține și de a citi cărți diverse, la începutul secolului al XIX-lea a apărut în Arad, ca o manifestare a unui iluminism târziu, și dorința de a produce, cu dedicație, literatură de mici dimensiuni, pe foi volante, și de a o distribui celor prezenți la lectura publică. În paralel cu nevoia de erudiție, în bibliotecile nobiliare din zonă ajung și primele romane, franceze și italiene, unele licențioase, care satisfac o plăcere „vinovată” a lecturilor. Din perspectiva timpului, vorbim despre rarități, care la vremea achiziției ilustrau fenomenul lecturilor unei epoci.

- **Maria CRĂCIUN**, *Text și imagine în literatura pentru copiii din România Socialistă*

E-mail: maria_silvia.craciun@yahoo.com

Pornind de la un exemplu, un decupaj din romanul lui Victor Hugo, *Mizerabilii* (1862), având-o drept personaj central pe Cosette, „ambalat” pentru copii, prezentarea își propune să exploreze relația dintre text și imagine în construirea unei propagande subtile care punctează inegalitățile sociale și condiția precară a celor care muncesc fizic. Apărut în 1967, micul volum este un produs al erei numită de deschidere, de relaxare parțială a regimului, care a permis traduceri din literatura universală, de preferință clasică și în spiritul Realismului și Naturalismului cultivat în secolul al XIX-lea. Prezentarea își propune să reconstituie modul în care impactul educativ și afectiv al volumului este asigurat nu doar de textul lui Hugo ci și de ilustrațiile produse de Iacob Desideriu.

- **Ioan-Andrei CRIȘAN**, *O contextualizare a textelor legislative din Anglia anglo-saxonă târzie*

E-mail: i.andreicrisan@gmail.com

Codicele medievale nu urmează aproape niciodată structuri moderne. Deseori, conțin numeroase texte, cu autori diferiți. Mai mult decât atât, textele sunt rareori intitulate sau semnate, și pot apărea în diverse variante în multiple manuscrise. Toate aceste probleme pot fi regăsite în Cambridge, Corpus Christi College, MS 201, un manuscris miscelaneu și compozit, care conține, printre altele, texte teologice și legislative asociate cu arhiepiscopul Wulfstan, una dintre cele mai de vază personalități din Anglia secolului al XI-lea, sfetnic de seamă pentru regii Æthelred și Cnut. Manuscrisul găzduiește un foarte important tratat de teorie socio-politică, intitulat (prin convenție modernă) *Rânduiala Lumii* (eng. *Institutes of Polity*). Prezentul studiu propune o examinare mai amănunțită a textului, în speranța de a demonstra nu doar că, în ciuda consensului academic, acesta reprezintă mai degrabă stadiul final al unui îndelung proces de retușare și îmbunătățire, dar și că textul este considerabil mai semnificativ în imediatul context al manuscrisului.

- **Georgeta DEJU**, *Reconstituirea unei biblioteci nobiliare hunedorene: familia Kenderesi din Sălașu de Sus (jud. Hunedoara)*

E-mail: georgeta_deju@yahoo.com

Familia Kenderesi din Sălașu de Sus este una dintre cele mai vechi familii nobiliare din comitatul Hunedoara, cu rădăcini în cunoscuta familie românească din Țara Hațegului, Cânde. În anul 1887, o parte dintre membrii familiei au donat Societății de Istorie și Arheologie a Comitatului Hunedoara, „frumoasa lor colecție de carte”.

Reconstituirea respectivei colecții a avut două etape, în condițiile în care documentul de donație nu s-a regăsit în fondurile arhivistice ale muzeului, iar menționarea donației în raportul bibliotecarului pe anul 1887 era laconică, fără precizarea numărului de cărți ori a titlurilor. Astfel, în prima etapă, am procedat la identificarea exemplarelor cu însemnele proprietarilor, familia Kenderesi, în colecția de carte veche, rară și bibliofilă din biblioteca documentară a muzeului din Deva. Au rezultat 21 de cărți, imprimate în secolele XVI-XIX. Câțiva ani mai târziu, printr-o întâmplare arhivistică neașteptată, a fost identificat documentul prin care era consemnată donația, lista cuprinzând nu mai puțin de 54 de cărți.

Prin numărul volumelor, vechimea acestora, tematica ori însemnările păstrate pe filele cărților, colecția familiei Kenderesi intrată în biblioteca istorică a muzeului din Deva, permite concluzii referitoare la gusturile pentru lectură, sursele de achiziționare sau transfer ale exemplarelor, ori despre practicile de lectură ale nobilimii hunedorene din secolele XVIII-XIX.

- **Ioana FEODOROV**, *Un „Acatist” arab necunoscut cu posibilă origine românească: mistere și indicii*

E-mail: ioanafeodorov85@gmail.com

În anul 2018 mi-a fost prezentat în Franța un mic *Acatist* în limba arabă, tipărit în litere arabe, fără foaie de titlu. Deținătorul, un colecționar occidental, nu are nici o informație despre data și locul tipăririi lui. Având la dispoziție doar câteva imagini și posibilitatea consultării volumului timp de un ceas, am făcut unele constatări care conduc la posibile răspunsuri cu privire la proveniența acestei cărți unice și deschid căi de cercetare a tainelor care încă rămân neelucidate. Ilustrația volumului, mai ales, dă indicii despre locul unde ar fi putut fi tipărit și despre persoanele care ar fi putut fi implicate în această întreprindere.

Toate acestea conduc la o legătură directă cu o tiparniță românească, poate chiar aceea de la Mănăstirea Sfântul Sava din Iași. Lucrarea propusă va prezenta indiciile identificate până acum și necunoscutele pe care cercetările viitoare le vor lămuri.

- **Dumitrița FILIP**, „*Triodul*” – sursă de inspirație pentru zugravii maramureșeni (secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea)

E-mail: dumitrita.filip@yahoo.com

Iconografia maramureșeană, realizată în secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, prezintă o serie de elemente de noutate și unicitate. Zugravii acelei vremi s-au inspirat în redactarea programului iconografic maramureșean din mai multe surse. Analiza comparativă a conținutului tematic al decorului mural din bisericile maramureșene și a iconografiei din cărțile de cult care au circulat în zonă, în acea perioadă, a evidențiat puternica influență exercitată de *Triod* asupra picturii murale, în special. Această influență s-a reflectat atât în mesajul de ansamblu al programului iconografic, cât și în preluarea unor soluții compoziționale din gravurile care ilustrau diferitele ediții ale *Triodului*. În studiul de față va fi analizată și prezentată, pe de o parte, influența *Triodului* asupra programului iconografic maramureșean, iar pe de altă parte, motivele pentru care *Triodul* a fost ales ca principala sursă de inspirație.

- **Liana FLUTUR**, *Colecția de carte veche de secolul XVI din biblioteca Muzeului Național al Banatului*

E-mail: lianaflutur@gmail.com

Organizată în anul 1872, odată cu înființarea „Societății de Istorie și Arheologie din Ungaria de Sud” la Timișoara („Délmagyarország történelmi és régészeti társulat”), biblioteca Muzeului Național al Banatului deține astăzi în evidențele sale o

colecție de 25.860 de cărți și 12.681 de publicații periodice. În cadrul bibliotecii în urma cercetării recente, au fost identificate două incunabule (exemplare unicate pe teritoriul României: Sebastian Brant, *Stultifera Navis*, Basel, 1497, și *Omnia opera Angeli Politiani*, Veneția, 1498) și 70 de publicații de secolul al XVI-lea, legate în 52 de volume. Majoritatea publicațiilor (40 volume) provine din fondul bibliotecii Liceului Piarist din Timișoara; celelalte provin din vechea colecție a Muzeului Banatului.

Abordând o paletă largă de subiecte precum istorie și geografie, literatură clasică, religie, filosofie, etică și retorică, medicină, tratate juridice și lexicoane, aceste tipărituri de patrimoniu sunt opera unor maeștri tipografi și editori celebri precum Aldus Manutius, Johann Bergman de Olpe, Christophor Plantin, Anton Koberger, Johannes Oporinus, Peter Perna, Hieronymus Froben, Andreas Wechel, Vincent de Portonariis, Sebastien Gryphe, David Mathieu, Johann Krafft etc.

Printre tipăriturile deținute pot fi întâlnite nume și titluri memorabile ale mișcării culturale umaniste precum operele lui Erasmus de Rotterdam, Phillip Melanchthon, Rudolphus Agricola, Marius Nizzolius, Enea Silvio de Piccolomini, Antonius Coccius Sabellicus, Martinus Kromer, Johannes Dubravius, Siegmund von Herberstein, Pietro Bizari etc.

Pe volumele cercetate au fost identificate două supralibrosuri aparținând prințesei Augusta Sofia de Hanovra (1768–1840) și lui Johann Hess (1490-1547). Au mai fost identificate șase tipuri de *ex libris* etichetă dintre care două aparținând savantului moravian Joseph Wratislaw Von Monse (1733-1793) și un *ex libris* heraldic aparținând juristului din Nürnberg Johann Sigmund Wernberger von Wernberg (1673-1737). În ce privește însemnările de apartenență, printre posesorii de secolul al XVIII-lea au fost identificați câțiva dintre directorii școlii piariste de la

Sântana (jud. Arad) și din Timișoara. Două volume au făcut parte din inventarul bibliotecilor unor instituții prestigioase de învățământ precum Die Königliche Ingenieurakademie din Potsdam sau Academia Ingolstadiensis.

- **Mihai-Alin GHERMAN**, *Sursa engleză a „Cărării pre scurt” (1685) a lui Ioan Zoba din Vinț*

E-mail: diortositor@gmail.com

Editarea tipăriturii lui Ioan Zoba din Vinț, *Cărare pre scurt* (Bălgrad, 1685), traducere după textul maghiar al lui Vasarhely Matkó István, *Kegyés cselekedetek rövid ösvenykeje*, (Sibiu, 1666), la rândul ei traducere mărturisită din engleză, ne-a pus în situația identificării acestei surse. Cercetare de câțiva ani ne-a condus la concluzia că originalul englez este lucrarea lui Robert Hill *The Pathway to Piety* apărută la începutul secolului al XVII-lea, dar având foarte multe reeditări în epocă și în veacurile următoare. Comunicarea își propune să stabilească relația *Cărării pre scurt* cu originalul englez și locul acestei tipărituri în cultura română.

- **Doina HENDRE-BIRO**, *Episcopul Transilvaniei Ignác Batthyány, redactor al primei ediții a operei Sfântului Gerard de Cenade, pe baza unui manuscris de secol XI, adnotat și comentat. Despre cartea tipărită la Alba Carolina, în 1790*

E-mail: doinahendrebro@gmail.com

Din evaluarea vieții și activității episcopului Transilvaniei, Ignác Batthyány (1741-1798), lipsesc acele aspecte, care ar restitui cariera de istoric, de codicolog și de textolog a acestuia și nu în ultimul rând de colecționar de manuscrise medievale timpurii. Rezultatele și analizele lucrărilor sale publicate, deși consemnate de istoriografia maghiară, nu sunt preluate de istoriografia

românească. După cum nu sunt valorificate nici manuscrisele lucrărilor sale redactate în latină, inventariate în registrele Bibliotecii Batthyaneum, alături de colecții de manuscrise medievale, achiziționate și copiate personal sau de colaboratori, în mari arhive europene. Nici opera tipărită, nu este citată, decât cu foarte mici excepții. Necunoașterea lui ca istoric a dus la diminuarea rolului de inițiator al unei societăți savante, proiectul său fiind deja considerat drept unul minor, chiar ratat.

Pentru o restituire, fie și parțială a acestui aspect, propun o analiză a metodologiei de cercetare și de interpretare a surselor literare și arhivistice, utilizate la redactarea și tipărirea, pentru prima oară în 1790 și în propria tipografie, a unui manuscris de secol XI. Este vorba despre opera Sfântului Gerard de Cenade, a cărei copiere a fost comandată tot de episcop și realizată în Biblioteca Imperială din Viena, de către primul său bibliotecar. Prezentarea se dorește a fi și o incitare la scanarea colecțiilor sale de manuscrise și documente conservate la Bibliotecii Batthyaneum, care ar facilita studierea aprofundată, deci valorificarea științifică a acestora.

- **Daniel I. IANCU**, *Repere vizuale despre județul Hunedoara de-a lungul secolelor XVI-XX*

E-mail: danieliiancu@yahoo.com

Comunicarea se dorește a fi o trecere în revistă a ilustrațiilor apărute de-a lungul secolelor în mai multe volume referitoare strict sau tangențial la județul Hunedoara. Fără pretenția de a fi exhaustiv, materialul încearcă să pună în evidență o evoluție a locului din punct de vedere vizual, de la enciclopediile maghiare sau germane, la presa secolelor XIX-XX; de la fotografiile personale la imagini tipărite pe diverse cărți poștale, ilustrate, timbre sau elemente care țin de medalistică, numismatică sau heraldică; de la monografiile naționale, județene sau locale până la

reprezentări în arta perioadei la care ne referim, fie că este vorba despre gravură, pictură, sculptură, mozaic sau, fie pur și simplu, despre banale fotografii apărute în volume colective. Intenția este de a pune în evidență, din punct de vedere vizual, modul în care a evoluat și a fost perceput teritoriul județului Hunedoara în această perioadă.

- **Constantin ITTU**, *Tricentenar Brukenthal: Boethius, „De Consolatione philosophiae” în colecțiile de incunabule și de carte străină rară din secolul al XVI-lea ale bibliotecii baroniale*

E-mail: constantinittu@yahoo.co.uk

Autorul își propune să abordeze opera lui Boethius *De Consolatione philosophiae* pornind de la prezența, în colecțiile Bibliotecii Brukenthal, atât a unui număr de trei incunabule, cât și a unui exemplar de la începutul secolului al XVI-lea. Două dintre cele trei incunabule au fost editate în Nürnberg, care, în acel secol, nu deținea supremația în domeniul tipăririi cărții, fiind umbrat de Augsburg, iar apariția lor se datorează unui tipograf și editor important al spațiului german, Anton Koberger. Al treilea incunabul fost tipărit la Veneția, de Bonetus Locatellus, în situația în care Biblioteca Brukenthal adăpostește nu mai puțin de douăzeci de titluri de cărți editate și tipărite de acesta. În schimb, exemplarul din secolul al XVI-lea a fost tipărit la Argenterate (Strasbourg), la 8 septembrie 1501, de Johann Grüninger, având, ca și precedentele cărți menționate aici, un însemn de proprietate.

- **Laura LAZĂR-ZĂVĂLEANU**, *Continuitate și transmitere: sensurile predaniei în literatura și iconografia perioadei vechi românești*
E-mail: laurazavaleanu@yahoo.com

Există în cultura veche un imperativ constitutiv, dezvoltat, inițial, în spațiul religios, de unde este preluat apoi și în contextul istoric și cultural de mir: *predania*, continuitatea și transmiterea adevărilor revelate ca responsabilitate fundamentală.

Prin excelență logocentrică, spiritualitatea iudeo-creștină se legitimează prin raportarea la Logosul originar și la sensurile creatoare ale acestuia, iar cuvântul scris devine, astfel, de la Tablele Legii încoace, posibilitatea recuperării reiterate a inspirației divine și a accesului la adevărurile fondatoare.

Care sunt unele dintre variantele ipostazierilor acestei inspirații și ale conștiinței asumate a transmiterii vom încerca să observăm în câteva producții literare și iconografice ale perioadei, de la reprezentările Sfântului Evanghelist Ioan cu ucenicul său Prohor din manuscrisele și tipăriturile vechi, la textele *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, Florii Darurilor, Divanului cantemirian*, ori cronicilor românești.

- **Olimpia MITRIC**, „*Istoria Romană*” de C. Fr. Millot într-o ediție de lux poloneză (Cracovia, 1815)
E-mail: olimpia@atlas.usv.ro

În colecția de carte veche străină a Mănăstirii Dragomirna se păstrează cunoscuta carte a abatelui francez (*Abrégé de l'histoire Romaine, ornée de 49 estampes qui en représentent les principaux sujets*, tipărită postum, la Paris, în câteva ediții succesive, începând cu anul 1789) în traducere polonă, după ediția din anul 1805. *Historia Rzyska (Istoria Romană)*, o ediție de lux, cu același număr de ilustrații, a văzut lumina tiparului în cinstea prințului Adam Czartoryski (1770-1861), la

împlinirea vârstei de 45 de ani. Este tipărită de Józef Malecki, specializat în imprimarea edițiilor ilustrate, într-una dintre cele mai cunoscute tipografii din Cracovia, cea a negustorului, librarului și editorului Ignacy Gröblowski. Gravurile în metal poartă semnătura unor importanți artiști vienezi. Alegerea acestei cărți, împodobită cu atâtea gravuri mobilizatoare, nu a fost întâmplătoare în realitatea tragică a unei foste Republici, atunci ștearsă de pe harta Europei.

- **Silviu-Constantin NEDELICU**, *Ilustrația revistei teologice „Glasul Bisericii” între anii 1942-1948*

E-mail: polihronie@yahoo.com

Revista *Glasul Bisericii* a fost înființată în anul 1942 cu binecuvântarea Patriarhului Nicodim Munteanu, inițial sub denumirea de *Bucium Ortodox*. După schimbarea regimului politic, în 23 august 1944, revista a luat un titlu nou, care se păstrează până în prezent: *Glasul Bisericii*. Revista se dorea a fi o foaie religioasă pentru popor, prin care credincioșii din Arhiepiscopia Bucureștilor să se familiarizeze cu credința ortodoxă. Ulterior, a evoluat și a devenit buletinul oficial al Mitropoliei Ungro-Vlahiei. Ilustrația revistei a cunoscut un parcurs interesant de la înființarea sa, în anul 1942, și până în anul 1948, după moartea Patriarhului Nicodim Munteanu și instalarea noului Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române în persoana Mitropolitului Moldovei de atunci, Justinian Marina (1901-1977).

- **Vasile OLTEAN**, *500 ani – Neagoe Basarab și Brașovul & 500 ani – Brașovul la vremea scrisorii lui Neacșu*

E-mail: voltean@ymail.com

În Șcheii Brașovului există Biserica Sf. Nicolae, ctitorie plurivoievodală și prima școală românească, ale căror începuturi

le putem dovedi încă din veacul al XI-lea. Miile de documente (peste 40.000) și miile de cărți vechi (peste 6000) s-au păstrat prin fericite împrejurări în zestrea documentară a bisericii, protejată de domnii de peste munți și de inimoșii slujitori ai bisericii și ai școlii. Între ctitorii valoroși ai bisericii se numără și sărbătoritul de azi, care se dovedește a fi unul dintre cei mai mari sprijinitori ai acestui lăcaș de cult. Mărturiile aflate încă în arhiva (incomplet cercetată) confirmă pe deplin contribuția acestui sfânt voievod al Țării Românești la menținerea lăcașului de cult și cultură din Șcheii Brașovului. Am urmărit, în baza documentelor și cronicilor să prezentăm relațiile atât de pozitive ale sfântului voievod pe care le-a avut atât cu Cetatea Brașovului și mai ales cu românii ortodocși din Șcheii Brașovului, atât de benefică pentru biserică, cât și pentru obște, folosindu-ne de bogatul material documentar încă păstrat în arhiva istorică din Șcheii Brașovului.

Încercăm să dovedim prin materialul de față că Brașovului îi revine o mare recunoștință din partea urmașilor de a genera scrierea primului text de limbă română, căci altfel boierul Neacșu din Câmpulung (Dlăgopole) n-ar fi scris celei mai mari personalități săsești a Transilvaniei în limba română, în condițiile în care limba maternă a acestuia era limba germană, iar limba oficială a bisericii sale era latină. Dovedim prin studiul nostru ce a însemnat limba română pentru această perioadă în care în biserică ortodoxă se folosea limba slavă (cu 500 de ani înainte). Faptul că preotul din Șcheii Brașovului era „scriitor la cetate”, cu siguranță că limba română „neoficial” se folosea și în cetatea germană a Brașovului. Valoarea lingvistică a acestei scrisori confirmă pe deplin valoarea limbii române la acea dată, adevăr reconfirmat prin tipăriturile diaconului Coresi. Faptul că la 1495 popa Bratu din Șcheii Brașovului scria în cetatea săsească a

Sibiului scrisori românești, este încă o confirmarea ceea ce reprezenta limba română la acea dată. Studiul nostru vine cu mărturia documentare pentru a se înțelege și a se explica de ce o scrisoare a unei personalități din Țara Românească (pentru prima dată se menționează „Țara Românească” în scrisoarea lui Neacșu) scrie unei autorități germane din Transilvania în limba română.

- **Florea OPREA**, *Formatul cărții vechi: simbolism, maltratare, recalcularea formatului initial*

E-mail: floreaoprea@yahoo.com

Lucrarea cuprinde unele considerații privind formatul codexurilor și al cărții vechi timpurii, cu referire la proporțiile spațiale și la structura geometrică virtuală a suprafeței paginii și a întregii suprafețe a cărții deschise. Autorul identifică în aceste proporții și construcții geometrice virtuale un simbolism religios, ascuns, moștenit din antichitate. Rigoarea constatărilor prezentate este probată pe codexurile și cartea veche timpurie care nu au fost tăiate pe margini prin lucrări de reparații. Sunt descrise zece semne materiale care pot demonstra acțiunea de relegare cu tăiere pe margini a cărților vechi. Sunt prezentate, de asemenea, patru metode de recalculare a formatului inițial al codexurilor și cărții vechi timpurii care au fost tăiate pe margini prin lucrări de reparații.

- **Andreea PANAIT**, *Istoria unor hărți*

E-mail: pam80ro@gmail.com

Această lucrare va conține ultimele informații legate de istoria și itinerariul unui număr de 7 hărți intrate, în anul 2020, în patrimoniul Muzeului Național al Agriculturii, semnate de Sambucus Ioannem-Pannonium, Bleau și Jan Jansson. Este vorba de: două hărți fizice și administrative ale Transilvaniei, cu

împărțirea teritoriului în raport de loc, ocupație și originea etnică (în dreapta, jos, se regăsește și o mică parte din Valahia), publicate în *Atlasul Ortelius*, în ediții diferite din secol al XVI-lea; două hărți, de la 1636, reprezentând Dunărea; trei hărți, reprezentând Transilvania, publicate la Amsterdam 1635 de către Blaeu. Hărțile sunt semnate de cartografi recunoscuți pe plan mondial ca fiind cei care au contribuit la bazele cartografiei. Aceștia sunt printre primii care au făcut să circule hărți ale Transilvaniei și Dunării, cu teritorii aparținând României actuale, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, prin tipărirea lor în cadrul atlaselor.

Istoria acestor hărți nu se oprește la publicarea lor. Un aspect interesant și care transformă aceste hărți, imprimate pe hârtie manuală și pictate manual cu culori de apă, în obiecte de patrimoniu inedite este istoria de după publicare. Următoarele două secole după publicare încă nu îmi sunt pe deplin cunoscute, dar aceste hărți apar undeva prin anul 1964, în posesia familiei Aureliu Popescu, atașat comercial al României la Paris, pe la 1931, căsătorit fiind cu Lelia Urdărianu Stoianovici. Hărțile apar enumerate în clar, pe o ofertă făcută Muzeului din Ploiești, alături de alte lucrări cartografice, în ceea ce eu numesc oferta pentru subzistență, vânzarea unor lucruri de suflet pentru supraviețuirea în regimului comunist. Tot în lucrare veți putea urmări istoria acestor hărți prin filiația posesorilor, precum și modul de autentificare folosit pentru a dovedi vechimea lor.

- **Adrian PAPAHAGI**, *Descrierea fragmentelor de manuscrise medievale: metode și probleme*

E-mail: papahagi@gmail.com

Lucrarea tratează diferite probleme metodologice privind descrierea fragmentelor de manuscrise medievale: identificarea textelor, datarea și localizarea fragmentelor, reconstituirea

condiției originare a filelor sau bifoliilor (dimensiuni înainte de maculare, colație), stabilirea originii, a provenienței și a uzului liturgic, identificarea fragmentelor care provin din același manuscris (*membra disjecta*), eventual răspândite în mai multe colecții și țări. Problemele ridicate sunt legate de activitatea mea în cadrul proiectului FRAGMED, derulat la Biblioteca Academiei Române din Cluj.

- **Ovidiu PECICAN**, *Metafora literară cantemiriană. Câteva exemple*

E-mail: pecolino999@yahoo.com

Deși mizând pe atuuul creării unui limbaj literar și aulic românesc și aspirând să ofere un instrument atrăgător și atipic doritorilor de învățare a logicii, în pofida faptului că își propusese să înfățișeze lumea românească și otomană a intrigilor politice contemporane lui, Dimitrie Cantemir oferă în *Istoria ieroglifică* o uimitoare recoltă de metafore artistice, literare. Despre unele dintre ele este vorba în comunicare.

- **Alexandru-Daniel PITICARI**, *Considerații istorico-heraldice privind stema și stihurile la stema țării regăsite pe „Cartea de învățătură” („Cazania lui Varlaam”), Iași, 1643*

E-mail: alexandrudanielpiticari@gmail.com

Comunicarea își propune să exploreze, din punct de vedere istoric și heraldic, stema și stihurile la stema țării, regăsite pe *Cartea de învățătură / Cazania*, tipărită la Iași în 1643 și scrisă de cărturarul și mitropolitul moldovean Varlaam Moțoc. Mitropolitul Varlaam a fost cel care a introdus genul literar al stihurilor la stemă în Țara Moldovei. Poezia la stemă aduce în discuție însemnele armoriolate ale Țării Moldovei și persoana principelui, aceste motive ocupând locul central.

- **Ana-Maria RĂDUCAN**, *Receptarea Sfântului Simeon Noul Teolog în spațiul românesc în prima jumătate a secolului al XIX-lea*

E-mail: anamariaraducan1988@gmail.com

Sfântul Simeon Noul Teolog, monah și mistic bizantin constantinopolitan din secolele X-XI, s-a bucurat de o receptare deosebită în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În anul 1803 Isaac Dascălul traduce la mănăstirea Neamț *Cuvinte* de Simeon Noul Teolog, traducere care va fi copiată anul următor de Nicodim Greceanu la mănăstirea Căldărușani. Ms. rom. 5721, conținând aceleași *Cuvinte* ale lui Simeon Noul Teolog va fi tipărit la Mănăstirea Cernica în 1840 în timpul voievodului Alexandru Dimitrie Ghica, sub oblăduirea starețului Calinic, în contextul revigorării vieții de obște și a căutării unei noi paradigme spirituale și culturale.

- **Nicoleta SANDOR-BOTEZATU**, *Edițiile princeps din colecțiile Bibliotecii Academiei Române – filiala Cluj-Napoca. Volume de debut*

E-mail: nbotezatu@yahoo.ca

Din categoria documentelor deținute de o bibliotecă, după valoarea patrimonială a sa, se numără și cărțile rare, bibliofile, aparținând celor mai valoroși scriitori, personalități ale culturii și științei românești și universale. Ținând cont de acest criteriu de bibliofilie, am încercat să realizăm un studiu mai amplu pentru depistarea *edițiilor princeps* din fondul de carte al bibliotecii noastre, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj. Considerațiile noastre le-am raportat întotdeauna și la colecțiile celor mai de seamă biblioteci din Cluj-Napoca, urmând ca, ulterior, să fie confruntate cu cele din București și din alte centre ale țării. Deci demersul nostru a avut în vedere debuturile editoriale absolute, chiar dacă ulterior cei ce au publicat mai întâi volume de versuri

s-au consacrat în istoria literară (Perpessicius), proză (Z. Stancu), ori eseistică (N. Crainic).

În concluzie, ținând cont de valoarea și raritatea ediției prime, de puțin numeroasele locuri din țară sau străinătate, în care se mai pot vedea aceste bijuterii bibliofile, de starea lor fizică, din ce în ce mai precară, credem că este timpul să acordăm acestor exemplare ale *ediției princeps*, atenția cuvenită și să nu le mai tratăm ca pe niște simple obiecte de inventar, cărți bune de casat, fără prea mare valoare.

- **Cora SAURER-CHIOREANU**, *Raportul George Costa-Foru: „Studii asupra Instrucțiunii publice în unele din Statele cele mai înaintate ale Europei”*, București, Tipografia Colegiului National Sf. Sava, 1860

E-mail: cornelia.saurer@gmail.com

Comunicarea se adresează unui larg public interesat de dezvoltarea instrucțiunii publice în Principatele Unite ale Moldovei cu Țara Românească, înaintea unirii lor și imediat după, în pregătirea primei legi asupra instrucțiunii publice din 1864.

Carte prezentată este raportul lui Geroge Costa-Foru la reîntoarcerea lui din călătoria de studii care a avut loc între noiembrie 1857 și mai 1858.

Textul volumului se deschide prin publicarea mandatului pe care George Costa-Foru îl va primi de la caimacamul G. Ghika pe data de 5 Octombrie 1857. Acest mandate consistă în a-l trimite pe G. Costa-Foru într-o călătorie „în cele mai mari centruri de învățatură atât în Germania, cât și în Franța și în Elveția”, pentru a constitui o bibliotecă de natură științifică în domeniul pedagogiei și administrației instrucțiunii publice în București. Cerința este foarte precisă: „un studiu cu amănuntul în acele țări a academiilor, a colegiilor și a școalelor comunale, cu comparația

între dănsese a diferitelor sisteme de învățatură adoptate în acele instituturi și ast-felu se va putea folosi țara noastră, în îmbunătățirile ce se vor putea introduce introduce în organizația școlilor publice de experiența dobândită...”.

Termenul de realizare a drumului și a raportului este de șase luni. La 31 mai 1858 Costa-Foru adresează raportul de 509 pagini caimacamului.

Cartea publicată în 1860 conține o transcriere a mandatului, răspunsul lui Costa-Foru la întoarcerea în țară, pe 19 pagini tipărite și raportul explicit țară cu țară. În prezentarea mea, voi explica demersul de cercetare în descoperirea raportului, structura lui, informațiile cele mai de preț și importanța cărții în general pentru instrucțiunea publică din Valahia, respectiv din Principatele Unite.

Publicația se încheie cu o notă asupra tuturor documentelor aduse în țară de către Costa-Foru și care au stat la baza redactării raportului. Vorbim aici de 436 de documente depuse de către autor la „Eforia școlilor”, originale aduse din călătorie. Ion Măiorescu semnează de primirea documentelor.

- **Anda-Lucia SPÂNU**, *Variante și ediții, cu și fără imagini, ale unei cărți de la sfârșitul secolului al XVII-lea*
E-mail: andaluciaspanu@yahoo.com

În secolul al XVII-lea, oamenii erau preocupați în primul rând de evenimentele istorice, mai puțin de informațiile geografice. Interesul pentru localizări era stârnit doar de un eveniment notabil. Cronicile apărute atunci, care prezentau istoria și geografia unor țări, au fost publicate mai ales în perioada desfășurării unor războaie sau imediat după încetarea lor. Având ca scop îmbogățirea și completarea cunoștințelor cititorilor vizavi de evenimentele relatate, unele au conținut și imagini.

Cu această ocazie voi discuta variante și ediții ale unei lucrări

tipărită în ultima parte a secolului al XVII-lea: *La Sagra Lega contro la potenza ottomana*.

- **Alexandru ȘTEFAN**, *Clujul între cuvânt și imagine. Contribuții privitoare la descrierea și gravura orașului din lucrarea „Civitates Orbis Terrarum” (1572-1617)*

E-mail: alexandru.stefan@ubbcluj.ro

Cunoscută deopotrivă specialiștilor și publicului larg, datorită reproducerii sale în mai toate publicațiile privitoare la trecutul orașului – de la *Istoria Clujului* în trei volume a lui Jakab Elek, apărută la Buda între 1870-1888, la *Clujul în secolul XVI* de Samuel Goldenberg (1958), și până la foarte recentul volum de studii *Cluj – Kolozsvár – Klausenburg 700*, tipărit în urmă cu doar trei ani –, celebra gravură a orașului Cluj, operă a artiștilor Egidius van der Reye și Georg Houfnagel, de câteva generații încoace, ni se înfățișează reală, stăruitoare și despovărată de orice taină pe care ar mai putea-o cuprinde într-însa. Reprezentarea Clujului premodern din această gravură a devenit, peste ani, victima propriei sale celebrități, căci, în afara unei veridicități iconografice incontestabile, istoriografia a consemnat cu parcimonie contextul și succesul editorial al lucrării dintre paginile căreia a fost extrasă: *Civitates Orbis Terrarum* de Georg Braun și Franz Hogenberg, o lucrare în șase volume, apărută la Köln între anii 1572-1617. Ba mai mult, pe cât de apreciată este imaginea Clujului eternizată cu acel prilej, pe atât de puțin cunoscută a rămas descrierea orașului ce o precedă. Prin urmare, scopul acestei comunicări este de a pune într-un cadru mai larg gravura artiștilor van der Reye și Houfnagel, având în vedere nu doar contextul cultural-european de publicare a lucrării lui Braun și Hogenberg, ci și analiza descrierii însoțitoare, demers care, în definitiv, să amelioreze receptarea istorică a probabil celei mai cunoscute reprezentări a orașului Cluj din toate timpurile.

- **Cornel TATAI-BALTĂ**, *Ilustrațiile „Ceaslovului” de la Dubăsari din 1794*

E-mail: ctataibalta@yahoo.com

Sub aspect artistic, acest *Ceaslov*, tipărit de Mihail Strilbițchi în Târgul Dubăsari din Basarabia, reprezintă o izbândă a graficii de carte românească veche. Volumul este decorat cu numeroase frontispicii, viniete și inițiale ornamentate, dar și cu 33 de ilustrații xilogravate, între care distingem 16 diferite, restul repetându-se, unele chiar de mai multe ori. Douăsprezece imagini poartă semnătura aceluiași protoierei Mihail Strilbițchi, care a jucat un rol însemnat în promovarea culturii românești în calitate de tipograf, editor, gravor și traducător. Dintre respectivele xilogravuri două sunt executate în colaborare cu fiul său Policarp. Temele religioase abordate în aceste ilustrații sunt variate și tratate cu evident profesionalism. Bogat ilustrat, *Ceaslovul* avut în discuție este cea mai amplă ilustrată carte dintre cele ale lui Mihail Strilbițchi. Mai trebuie precizat că anumite ilustrații din carte au apărut anterior în alte volume imprimate la Iași, iar ulterior la Movilău și Mănăstirea Neamț, în secolul al XIX-lea.

- **Anca Elisabeta TATAY**, *Domni români litografați de Constantin Lecca pentru „Biblioteca românească” (Buda, 1829-1830): adevăr sau ficțiune?*

E-mail: ancatatai@yahoo.com

În perioada 1780-1830 secția românească a Tipografiei Universității din Buda scoate la lumină un număr de aproximativ 250 de titluri, situându-se pe locul III între centrele care tipăreau carte românească veche (după București și Iași). Marea majoritate a lor erau laice, devansând sub acest aspect cu mult ceea ce se tipărea în spațiul românesc, unde exista o dublă cenzură, exercitată de către stat și biserică. În paginile revistei *Biblioteca*

româneacă (Buda, 1829-1830) se găsesc 4 portrete de domni români litografiate, datorate lui Constantin Lecca (pictor și grafician), nesemnate, dar însoțite de inscripții explicative: „Dimitrie Cantemir”, „Radu Șerban”, „Mihai Viteazul” și „Ștefan cel Mare”. Studiul de față încearcă să afle sursele de inspirație ale acestor portrete, surse care vor dovedi dacă cei reprezentați sunt sau nu sunt ei.

- **Valentin TRIFESCU**, *Transilvanismul istoriografic. Károly Kós: istoric și ilustrator*
E-mail: valentintrifescu@yahoo.fr

În prezentarea de față vom analiza dubla ipostază a lui Károly Kós (1883-1977), aceea de autor al textului științific și de ilustrator al propriei sale cărți: *Ardeal. Schiță cultural-istorică*. Această lucrare a fost tradusă de Alpár-László Krecht și urmează a fi publicată, în limba română, în cursul anului viitor. Vom analiza manifestarea transilvanismului la nivelul scriiturii istorice, precum și legătura strânsă dintre imagini și text.

